

Krhoun, Mečislav

Славiстичний збiрник

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1965, vol. 14, iss. D12, pp. 235-237

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107696>

Access Date: 28. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

hraniči neudělali prakticky nic. Ve světovém měřítku jsou dostupny snad jen informace v italské divadelní encyklopedii.

Druhá, ukázkami nejpočetněji zastoupená kapitola je věnována poetice dramatu, autorským vyznáním. Daleko podstatněji si všímá antiky, Aristotela, Aristofanova hodnocení řeckých tragiků, Horatia aj. Zde se projevuje konfrontace divadelnických názorů nejsilněji, od aristotelské koncepce „nápodoby“ přes Scaligerův a Donatův normativní výklad „tří jednot“, přes španělský boj Lope de Vegy proti této renesanční normě, přes Shakespearův alžbětinský „volný kurs“ opět k normě Boileauově, k Ronsardovým pokusům, k Diderotovi a Lessingovi. Od manifestů romantiků a „pièces à thèse“ Ibsena, přes Čechova, symbolismus, Strindberga, Pirandela až k surrealismu a Brechtovu epickému divadlu. Přirozeně pozornost je věnována tvůrcům nejsoučasnějším, Millerovi, Tennessee Williamsovi, Ionescovi, Beckettovi, Dürrenmattovi, Sartrovi. V této kapitole jsou zastoupeni i dva autoři z Čech: a to ti, kteří jsou v současném západním světě neznámější. Karel Čapek (ve stručném medailónu jsou zřejmě omylem uvedena osobní data Karla Matěje Capka-Choda, ačkoliv v díla jsou správně jmenovány hry Matka, RUR, Ze života hmyzu) je zastoupen statí, utištěnou v r. 1923 v revue Choses de Théâtre. Druhým je Franz Kafka, jehož názory ilustrují úryvky z Deníku a kratičká citace, týkající se divadla, z románu Amerika.

Třetí kapitola nazvaná Interpreti je ve znamení syntetického divadla (Le théâtre total), tj. ve zdůraznění jednoty všech složek. Kapitola pro nás dnes zvláště aktuální cituje vedle jiných představitelů commedie dell'arte, Talmu, Gogola, Antoina, Graiga, Stanislavského, Marcela Marceaua. I zde dochází ke konfrontaci různých názorů na hereckou práci, na hereckou interpretaci. Postrádáme-li tady něco, pak jsou to především Brechtovy názory na herectví. Zaviněno je to, zdá se, nikoli pořadatelé antologie, jako tím, že nakladatelství, které má autorizaci Brechtových děl a vydává je, nedovolilo výňatky oúsknout.

Závěrečný oddíl knihy je věnován technické stránce divadla, architektuře, výpravě i režii. Zde mají slovo především za starší dobu architekti Vitruvius, Serlio, Sabbatini, objevují se zde však i Zola, Mejerchold, A. Blok, Georg Fuchs, Jevrejnov, Moholy-Nagy, Walter Gropius, Pišcator a řada režisérů novátorů — až po Petra Brooka. S Karlem Čapkem uveřejnil ve zminěné revui Choses de Théâtre svůj příspěvek i Vlastimil Hofman; proto ho najdeme zde jako čestného zástupce české scénografie.

Je jistě možno mít mnoho výhrad a doplňujících námětů k takové divadelní antologii, jakou je L'Art du Théâtre, což konec konců vyplývá z jiného pohledu, kterým vidíme věci my, nicméně nelze upřít vydavatelům skutečnou snahu podat v daných podmínkách co nejúplnější pohled na podstatné názory v oblasti divadelní teorie, jak se v historii vyskytly. Ukázky jsou pochopitelně místy značně kusé; seřazením však vzniká celek, který přináší řadu podnětů. A může posloužit k určité orientaci též divadelníkům mimo oblast svého jazykového určení.

Zdeněk Srna

Славiстичний збірник. (Видавництво Академії наук Української РСР, Київ, 1963. 445 stran.)

Ukrajinská Akademie věd v Kyjevě vydala k V. mezinárodnímu sjezdu slavistů obsáhlý sborník, redigovaný kolegiem, v jehož čele stáli dva známí ukrajinští vědci, akademikové I. K. Bilodid a J. P. Kurylju k. Sborník obsahuje 25 studií, z nichž 16 je z oboru jazykovědy, devět patří do oblasti literatury, folklóru a hudby. V redakční poznámce na 4. stránce se praví, že sborník svým obsahem, ideovým zaměřením i metodologicky má sloužit kulturnímu sblížení bratrských slovanských národů a upevnění přátelství mezi zeměmi socialistického tábora. Tematika literárněvědných prací, kterým zde chceme věnovat pozornost, plně odpovídá těmto intencím.

Nás v první řadě zajímají ty práce, které jsou věnovány speciálně tematice české a vztahům ukrajinsko-českým. Nalézáme tu dvě takové stati. První napsal A. R. Volkov a nazval ji „Драматургічна система Кареля Чапека“. Autor se pokusil rozbořem všech dramatických děl českého spisovatele probádat ideově umělecký systém jeho dramatické tvorby. Její celistvist nalézá v určitých uměleckých principech, které vzájemně spolu souvisejí a jsou realizovány v různých rovinách, jako autorský záměr, realizace základní myšlenky, název díla, syžet, stavba díla, seskupení osob, jednotlivé situace, jazykové zvláštnosti, žánrové znaky aj. Autor se zabývá problematikou Čapkových dramát, zkoumá rozvoj řady uměleckých principů, jako intelektualismus, dynamismus, divadelní syntetismus, fantastika, psychologismus, expresivnost aj. Analyzuje rovněž žánrové zvláštnosti Čapкова dramatického díla. Volkov končí svou studii slovy, že dramatické dílo Čapkovovo mělo veliký význam pro rozvoj slovanské a světové dramatiky, zejména pro dramatickou tvorbu socialistického realismu. Téma „Karel Čapek

a socialistický realismus“ mělo by být — podle autora — předmětem speciálního bádání. Volkovova studie je nejen zajímavá pro své téma, které je nám blízké, ale také metodologicky je neobyčejně podnětná.

Druhou stať, týkající se našich poměrů, napsal V. M. Skrypka, badatel o folklórních vztazích ukrajinských v Ústavu pro etnografii Ukrajinské SSR. Jeho pojednání o českých, slovenských a ukrajinských vojenských písních nalézá shody mezi písněmi tří blízkých slovenských národů, podmíněné sociálními poměry nejvíc utlačovaných vrstev v bývalé vykořisťovatelské společnosti. Vojenská služba byla pro tyto vrstvy pohromou, která vyvolávala stejné nálady. Z nich povstávaly písně tematicky podobné (o násilném odvádění na vojnu, o zvlíci vojenských vrchností na rekrutech). Některé z těchto písní mají dokonce charakter variant. Rekrutské písně vznikaly pod vlivem tradičních písní lyrických, zvláště svatebních. Samy pak také prodělávaly proměny; vznikaly z nich písně zbojnické. Proti rekrutským písním tradičního rázu písně vojenské, které vznikly mimo tradiční prostředí, vykazují mnoho nových prvků, zejména v jazyku. Autor pracuje s klasickým českým písníovým materiálem (Erben, Bartoš, Sušil) i s materiálem novějším, zejména slovenským. Obzvláště zajímavý je písníový materiál český z Ruska. Jde o české vojenské písně českých přesídlenců do Ruska, kteří po uplynutí 30 let, kdy byli od vojenské služby osvobozeni, musili bojovat v ruské armádě za japonské války i za I. světové války. Svou nespokojenost i pocit hoře, který jim válka přinášela, vyjadřovali v písních, z nichž některé se ještě dosud zpívají na Žitomirsku (např. Přišla přenešťastná doba na nás; Tam u Kijeva na ruské zemi aj.).

Vedle zajímavé a záslužné práce Skrypkovy dotýká se českého prostředí studie T. P. Bula a o poměru ukrajinského skladatele M. V. Lysenka k Slovanstvu. Lysenko měl k Čechům vztahy obzvláště blízké. Jeho učitelem v mládí byl Čech Vilček, který ho seznamoval se slovenskými písněmi a s díly českých skladatelů. Později měl na Lysenkův vývoj velký vliv jeho pobyt v Praze r. 1867, kde se zúčastnil slovenského koncertu. Sám koncertoval v Praze s velkým úspěchem dvakrát. Autor zdůrazňuje skladatelovu velkou lásku k slovenské a české písni.

Dvě práce ve sborníku jsou věnovány literárním stykům ukrajinko-polským. Známý ukrajinský badatel v oblasti ukrajinko-polských literárních styků H. D. Verves pokouší se ve své stati o nedokončeném románu Ivana Franka rekonstruovat tento román na základě rukopisných fragmentů zachovaných ve Frankově archivu a úryvků uveřejněných v časopisech v podobě povídek. Badatel si tu všímá typů a prototypů románových postav, jimiž byli příslušníci polských pokrokových rodin v osmdesátých letech minulého století. Verves považuje Frankův román za přesvědčivý důkaz blízkých styků polské a ukrajinské inteligence na úsvitě zrodu socialismu v bývalé Haliči.

Druhá stať o ukrajinko-polských stycích, jejímž autorem je R. F. Kyrčiv, zabývá se ukrajinským folklórem v staropolské literatuře. Vzájemné vztahy ukrajinského folklóru a polské literatury začínají již v 16. století. Mezi Poláky byla populární ukrajinská lidová píseň, mnozí polští spisovatelé zpracovávali ve svých dílech ukrajinskou tematiku. Týká se to zvláště spisovatelů z nižších vrstev, autorů měšťanských, jako Klonowicz, Szymonowicz, Zimorowiczové, a mnohých tzv. anonymních autorů plebejských. Kyrčiv dokazuje, že ukrajinský folklór měl kladný vliv na vývoj staré polské literatury: přiváděl ji do styku s reálným životem, obohacoval její obsah a formu. Zajímavé je autorovo tvrzení, že ukrajinský folklór obohatil polskou literární terminologii některými běžně užívanými termíny, jako *duma*, *selanka* apod. Pod vlivem ukrajinského folklóru vnikly do starší polské literatury také některé jiné ukrajinské prvky. V 17. a 18. století působí zase polská poezie na ukrajinský verš. Ukrajinské písně byly ještě před příchodem polského romantismu běžné a populární v polské společnosti.

Vzájemným vztahům literatury ukrajinské a srbochorvátské věnovali své články M. V. Huej a M. J. Holberg. Huej rozborem ukrajinských překladů srbských hrdinských písní dospěl k poznání, že jejich nejlepší překladatelem byl ukrajinský spisovatel druhé poloviny 19. století a počátku 20. století M. P. Staruckyj, který šel ve šlépějích Ivana Franka a dovršil svými překlady Frankovy snahy o zdomácnění jihoslovanských písní v ukrajinském prostředí.

Holberg ve své studii poukazuje na složitost otázky rozvoje ukrajinko-srbochorvátských literárních vztahů. Otázka se dá řešit jen dvoustranně ve vzájemné spolupráci badatelů ukrajinských a jihoslovanských. Tvůrčí styky mezi ukrajinkou a srbochorvátskou literaturou začaly v období romantismu zásluhou Ukrajinců Markijana Saškeviče a Jakova Holovackého, ze strany srbochorvátské pak F. Pavloviče a G. Petroviče. Druhou etapou styků byla léta šedesátá, kdy propagoval ukrajinkou literaturu mezi Srby a Charváty politik a učenec Stojan Novakovič. Novou etapu zájmů o věci jihoslovanské mezi Ukrajinci vyvolala balkánská válka

v letech 1875–1878, již se zúčastnili ukrajinští dobrovolníci tzv. internacionálního bratrstva. Největší zásluhu o poznání srbochorvátšské literatury v ukrajinštině měl Ivan Franko, který sjednotil kolem sebe kruh překladatelů a badatelů o srbochorvátšské literatuře.

Také vztahům ukrajinsko-bulharským jsou ve sborníku věnovány dvě stati. Na básních bulharských autorů, přeložených P. Tyčynou, pokouší se V. O. Zachrčevská ukázat, jak mistrovství překladu závisí na ideové a umělecké spřízněnosti překladatele s básníkem i na pochopení jeho tvůrčí metody. Mistrovské ovládnutí jazyka, do něhož se překládá, nutně pro překladatele, vede u silných a originálních tvůrců, jakým je Pavel Tyčyna, k svéráznému přetváření ilumočených veršů.

B. O. Šajkevych se zabývá estetickými názory bulharského básníka Nikoly Vapcarova. Tyto názory jsou v úzké souvislosti s revolučními ideami bulharské literatury předchozích období a s revoluční ruskou a sovětskou literaturou. Na Vapcarova měla vliv marxistická kritika třicátých let, zvláště G. Bakalova a T. Pavlova. Autorovi se celkem podařilo sestavit přehled estetických názorů velkého básníka, ale snad měl více zdůraznit moment vývoje.

„Славистичний збірник“ dokládá směr práce a bádání v ukrajinské slavistice. Ačkoliv literatura v celkovém počtu příspěvků zaujímá jen asi jednu třetinu, žádný z větších slovanských národů nezůstal tu nepovšimnut. Zájem badatelů upoutávají především vzájemné vztahy mezi literaturou ukrajinskou a jinými slovanskými literaturami. Nechybějí ani zájmy speciální bez srovnávací základny, jak o tom svědčí např. studie Volkova.

Mečislav Krhoun

Vladislav Kruta, **K počátkům vědecké dráhy J. E. Purkyně.** Korespondence s přáteli z pražských let 1815–1823. (Sborník prací lékařské fakulty v Brně 12, Brno 1964, stran 207, 32 obrazů.)

Publikace je věnována Purkyňově korespondenci ze závěru studií, jeho působení na pražské universitě, ucházení se o profesuru ve Vratislavi a počátkům jeho vědecké činnosti. Publikace vyrůstá z dlouholeté práce sběratelské a badatelské; znalec Purkyňova díla a vydavatel jeho Sebraných spisů, prof. V. Kruta, shromáždil se svými spolupracovníky rozsáhlý materiál, roztroušený jednak v našich knihovnách a archívech či ještě v soukromých rukou, jednak v Německu, v Polsku i jinde a postupně jej zpracovává (dosud to byly studie o korespondenci s těmito vědci: A. A. Retzius, J. P. Müller, C. E. Baer).

Kniha navazuje na soubor Purkyňovy korespondence vydané J. Jedličkou v letech 1920 a 1925. Převažují v ní dopisy nové, dosud neuveřejněné. Ve většině listů je Purkyně adresátem, je však i 16 dopisů psaných Purkyněm. Vzhledem k tomu, že se celkově zachovalo málo listů psaných Purkyňovou rukou, je to úspěch značný.

I když jsou dopisy věnovány především tehdejšímu odbornému publikacím, vzájemnému poměru mezi pisateli, informacím o pracovních možnostech v jejich oboru a hledání vhodného pracoviště pro mladého vědce, nacházíme v korespondenci též mnoho poznámek o otázkách širšího dosahu, o tehdejšímu stavu naší vědy, o snáhách uvědoměných pracovníků národního obrození. Purkyně již v tomto mladém věku projevoval široký kulturní zájem. Pomocí svých přátel pátrá po hlaholských liturgických knihách, shromažďoval pro české učence slovanské knihy (později objevil staročeské písemné památky ve Slezsku a na polském území), usiloval o zřízení ústavu pro podporování české literatury, o vydávání českého vědeckého časopisu (o Purkyňově účasti při zřízení a vydávání časopisu Krok nově a nejuplněji pojednávají V. Kruta a V. Zapletal v IX. svazku Purkyňových sebraných spisů). V dopisech najdeme i nové zmínky o Purkyňově spolupráci se slavisty (např. s Polákem Kucharským).

Korespondence přináší bohaté svědectví o tom, jak Purkyně již od svých studií podnětně a plodně působil na své přátele nejen svým všestranným vzděláním a mimořádným nadáním, ale i rysy svého charakteru, obětavostí, vytrvalostí, ušlechtilou snahou neustále obohacovat pokladnici národní vzdělanosti; pro mnohé vrstevníky byl Purkyně vzorem životní moudrosti.

Některé otázky, na něž korespondence pouze upozorňuje, byly pečlivě objasněny v úvodu, v informacích o pisatelích dopisů a v podrobných poznámkách, které proti dosavadním studiím B. Matouškové a E. Rozsivalové o tomto údobí vědceva života přinášejí nové poznatky. Např. proti dosavadní literatuře, která často tvrdila, že Goethe svou přímlovou zasáhl do jednání o jmenování J. E. Purkyně profesorem ve Vratislavi, přináší publikace velmi cenné zpřesnění v otázce vzájemného poměru Goetha a Purkyně.

Doslov, obsáhlý seznam dosavadní literatury, rejstřík uveřejněných dopisů, seznam citovaných míst z prací J. E. Purkyně a rejstřík jmen se základními údaji přispívají k přehled-